

CZU 338.439.5 (478)

ESTIMAREA AVANTAJELOR COMERCIALE COMPARATIVE ALE PRODUSELOR AGROALIMENTARE DIN REPUBLICA MOLDOVA PE PIEȚELE DIN ȚĂRILE UNIUNII EUROPENE

Liliana CIMPOIEȘ, Olimpiu GHERMAN
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Abstract. The aim of this paper is to estimate the competitive advantages and disadvantages of Moldova's trade with agri-food products on the EU markets. Thus, we analyze macroeconomic indicators of the agricultural sector development, changes in the structure of agri-food trade and the pattern trade flows. For this purpose secondary statistical data were used, provided by the National Bureau of Statistics during 2001-2014, for the 24 groups of agri-food products analyzed according to HS 2007. To estimate the advantages/disadvantages of Moldova's agri-food products on EU markets the RTA index was calculated. The obtained results indicate which agri-food products are competitive, which have relative advantages and that have a potential to increase its competitiveness.

Key words: Agricultural sector; Republic of Moldova; Macroeconomic indicators; Agri-food products; Trade; Competitiveness; Relative Trade Advantage.

Rezumat. Scopul lucrării constă în estimarea avantajelor și dezavantajelor competitive ale Republicii Moldova în comerțul cu produse agroalimentare cu țările Uniunii Europene. Au fost analizați principalii indicatori macroeconomici ai dezvoltării sectorului agricol al Republicii Moldova, modificările în structura comerțului cu produse agroalimentare, și fluxurile comerciale respective. În această cercetare au fost utilizate informațiile statistice secundare oferite de către Biroul Național de Statistică pentru perioada anilor 2001-2014, fiind analizate cele 24 de grupe de produse agroalimentare conform nomenclatorului mărfurilor HS 2007. Pentru estimarea avantajelor/dezavantajelor comerciale ale produselor agroalimentare pe piețele UE a fost calculat indicele avantajul comercial relativ (RTA). Rezultatele respective indică care dintre produsele agroalimentare sunt competitive, care nu au avantaje relative și care au un potențial pentru sporirea competitivității.

Cuvinte-cheie: Sector agricol; Republica Moldova; Indicatori macroeconomici; Produse agroalimentare; Comerț; Competitivitate; Avantaj comercial relativ.

INTRODUCERE

În Republica Moldova, dar și în alte țări din Europa de Est, procesul de tranziție a condus la modificări majore în cadrul schimburilor comerciale, în particular în cadrul comerțului cu produse agroalimentare, care reprezintă ponderea cea mai înaltă în exporturile țării. Cauza acestor transformări stă în nivelul de dezvoltare economică și socială, însă o parte importantă a procesului de transformare o are și liberalizarea schimburilor comerciale.

Mai mulți cercetători apreciază nivelul de integrare a țărilor din Europa Centrală și de Est în economia mondială (Bojnec, S., Ferto, I. 2007; Bojnec, S., Hartmann, M. 2004, Bergschmidt, A., Hartmann, M. 1998), stabilind nivelul competitivității unui sector sau a unei țări. În alte lucrări sunt analizate modalitățile de obținere a acestor rezultate prin utilizarea avantajelor diviziunii muncii pe sectoare sau țări ori prin prisma succesului/eșecului procesului de tranziție de care au fost generate (Levkovich, I., Hockmann, H. 2007; Luka, O., Levkovich, I. 2004).

Scopul acestei lucrări este estimarea avantajelor/dezavantajelor comerțului cu produse agroalimentare moldovenești pe piețele Uniunii Europene (UE). Pentru aceasta au fost analizate fluxurile comerciale în comerțul cu produse agroalimentare cu UE și modificările ce au avut loc, precum și analiza rezultatelor indicatorului avantajul comercial relativ (RTA).

MATERIAL ȘI METODĂ

În această cercetare au fost analizați indicatori ai comerțului inter- și intraindustrial. Pentru aprecierea avantajelor comparative ale țării (sau ale unui sector), Bela Balassa (1965) a elaborat metoda care indică „avantajele comparative relevate” (RCA). Această metodă este bazată pe presupunerea că avantajele comparative absolute își găsesc reflectarea direct în fluxurile comerciale. După Balassa, avantajele comparative manifestate indică o pondere relativ înaltă a unui produs/sector în structura exporturilor. În același timp, limitările relative sunt reflectate prin ponderile mici ale unui oarecare

produs/sector. Indicele RCA, numit și indicele Balassa, este un indicator care caracterizează raportul produsului i în volumul total de export al țării și ponderea acestui produs în totalul exporturilor mondiale. Acest indice este bazat pe practicile comerciale observate. Indicele RCA este definit ca:

$$B = \frac{\frac{X_{ij}}{X_{it}}}{\frac{X_{nj}}{X_{nt}}} \quad (1)$$

unde: X – exportul; i – o țară; j – un produs; t – un set de produse; n – un set de țări.

Dacă $B > 1$, atunci este identificat un avantaj comparativ. Abaterea standard a acestui indice asupra produselor poate fi utilizată pentru măsurarea importanței comparative a specializării interindustriale sau a comerțului intraindustrial. O teorie alternativă a avantajelor comparative a fost dezvoltată de Vollrath (Vollrath, T. 1991), numită avantajul comercial relativ (RTA). Indicele RTA este calculat ca diferența dintre avantajul relativ de export (RXA) sau indicele Balassa și avantajul relativ de import (RMA):

$$RTA = RXA - RMA \quad (2)$$

$$\text{unde } RXA = B = \frac{\frac{X_{ij}}{X_{it}}}{\frac{X_{nj}}{X_{nt}}};$$

$$RMA = \frac{\frac{M_{ij}}{M_{it}}}{\frac{M_{nj}}{M_{nt}}};$$

M – importul.

Valoarea pozitivă a RTA indică avantaje comerciale comparative, iar valorile negative indică dezavantajele comerciale comparative. Când indicele RTA este mai mare ca zero, atunci un avantaj comparativ este observat, ceea ce indică că sectorul țării este relativ mai competitiv în ceea ce privește comerțul.

Pentru estimarea indicatorilor comerțului agroalimentar au fost utilizate datele Biroului Național de Statistică conform nomenclatorului mărfurilor HS 2007, pentru anii 2001-2014. În această cercetare sunt analizate cele 24 de grupe de produse agroalimentare. Dintre acestea, grupele 01-15 se referă la producția agricolă, iar grupele 16-24 – la produsele alimentare.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Sectorul agricol are o importanță majoră pentru economia Republicii Moldova. Acestuia, împreună cu industria prelucrătoare agricolă, îi revin circa 35% din produsul intern brut, iar produsele agroalimentare sunt principalele mărfuri de export, cu o pondere de 40% în exporturile totale de mărfuri.

În urma transformărilor economice care au avut loc în ultimele decenii s-au modificat și proporțiile dintre agricultură și industrie, având loc o diminuare a ponderii agriculturii în produsul intern brut (de la 21,7% în anul 2001 la 12% în 2014). În același timp s-a majorat volumul producției agricole globale – de la 8268 mln. lei în 2001 la 23814 mln. lei în 2014 (Tab. 1).

Pe parcursul perioadei analizate au crescut fluxurile comerciale. S-au dublat exporturile de produse agroalimentare, acestea constituind 1065351 mii dolari SUA în 2014. De asemenea, s-au majorat importurile de produse agroalimentare, acestea constituind 719325 mii dolari SUA în 2014. În structura importurilor de produse agroalimentare o pondere mai înaltă revine produselor alimentare, băuturilor alcoolice și produselor regnului vegetal (Tab. 2).

În volumul produselor agroalimentare exportate cea mai mare pondere (circa 80%) revine produselor agricole (grupele 01-15) și doar 20% – produselor industriei prelucrătoare. Principalele produse exportate sunt produsele vegetale, grăsimile și uleiurile de origine animală, produsele alimentare. Pe parcursul perioadei analizate s-au majorat considerabil exporturile, în special în ceea ce privește produsele regnului vegetal, unde o pondere mai înaltă revine fructelor comestibile și nucilor, semințelor și fructelor oleaginoase (Tab. 2).

Tabelul 1. Principalii indicatori macroeconomici ai sectorului agricol al Republicii Moldova, 2001-2014

	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2014
Ponderea agriculturii în PIB, %	21.7	17.36	15.52	10.9	10.61	13.61	12.34	12.5
Ponderea lucrătorilor ocupați în agricultură, %	51.02	42.99	40.68	32.76	28.17	27.52	28.8	30.4
Ponderea populației rurale, %	59.1	58.9	59.0	58.7	58.6	58.3	58.1	57.7
Modificarea în volumul producției agricole globale, %	106	86	101	77	90	105	139	109
Modificarea volumului producției vegetale, %	109	83	98	66	83	107	164	111
Modificarea volumului producției animaliere, %	101	95	108	99	112	100	100	104
Ponderea exporturilor de produse agroalimentare, %	63.1	58.6	53.4	37.7	47.1	41.3	41.8	45.5
Ponderea importurilor de produse agroalimentare, %	16	14.5	12.1	12.6	15.6	13.2	14.2	13.5
Balanța comercială cu produse agroalimentare, mil. USD	213.5	258.4	303.1	402.9	91.1	229.3	231.7	346.02
Balanța comercială totală, mil. USD	-326.7	-612.4	-1201.3	-2349.4	-1995.3	-2974.5	-3064.1	-2977.4

Sursa: în baza datelor Biroului Național de Statistică

Tabelul 2. Structura schimburilor comerciale de produse agroalimentare ale Republicii Moldova cu țările Uniunii Europene, conform Nomenclatorului Combinat a Mărfurilor,

	2001-2005		2006-2010		2011-2014	
	mii USD	%	mii USD	mii USD	%	mii USD
I. Animale vii și produse ale regnului animal						
• Import	33685.98	16.8	76790.5	15.2	135928.4	18.5
• Export	19903.2	4.2	15210.9	2.6	43189.7	4.4
II. Produse ale regnului vegetal						
• Import	60387.9	30.2	138262.9	27.4	200650.4	27.3
• Export	105562.4	22.6	222777.6	38.3	472044.4	48.7
III. Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală						
• Import	6578.06	3.2	16675.2	3.31	27258.1	3.7
• Export	26586.3	5.6	52260.5	9.8	72189.33	7.4
IV. Produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool; oțet; tutun						
• Import	99244.6	49.6	271875.7	53.9	369724.5	50.4
• Export	315021.5	67.4	292042.1	50.3	381796.8	39.3
Total produse agroalimentare						
• Import	199896.7	-	503604.4	-	733561.4	-
• Export	467073.4	-	580291.2	-	969220.2	-

Sursa: în baza datelor Biroului Național de Statistică

Referitor la distribuția schimburilor comerciale agroalimentare pe grupe de țări, în ultimii ani se observă o majorare a ponderii țărilor Uniunii Europene. Astfel, au crescut volumele exportate de produse agroalimentare pe piețele țărilor membre ale Uniunii Europene (UE), cea mai înaltă pondere revenind produselor regnului vegetal (247672 mii dolari SUA în 2014), urmate de produsele alimentare, băuturile alcoolice, fără alcool, oțet, tutun, care au constituit 11862 mii dolari SUA în 2014. În general,

toate exporturile de produse agroalimentare către țările UE s-au majorat începând cu anul 2009, cu excepția exporturilor de produse ale regnului vegetal, care au înregistrat o diminuare în ultimii ani (cu excepția anului 2014) (Tab. 3).

Tabelul 3. Distribuția geografică a importurilor și exporturilor de produse agroalimentare ale Republicii Moldova, pe grupe de țări, în perioada anilor 2001-2014, mii dolari SUA

		2001-2005	2006-2010	2010-2014
Țările CSI	exporturi	345125.1	314669.9	459009.6
	importuri	68065.26	236088.6	299323.8
	balanța comercială	277059.9	78581.3	159685.8
Țările UE	exporturi	93283.6	190228.7	352153.2
	importuri	80411.66	156545.5	242891.3
	balanța comercială	12871.94	33683.18	109261.9
Alte țări	exporturi	28664.68	75392.62	110655.5
	importuri	51419.74	110970.2	162938.5
	balanța comercială	-22755.1	-35577.6	-52282.9

Sursa: în baza datelor Biroului Național de Statistică

Pentru Republica Moldova o importantă piață de desfacere rămân a fi țările CSI, care au o pondere de 45% din totalul de produse agroalimentare exportate. Din acestea, cel mai important partener comercial este Federația Rusă, cu o pondere de 30% la exporturi și 10% la importuri de produse agroalimentare. Exporturile către Federația Rusă s-au diminuat în ultimii ani, acest lucru observându-se mai ales în ceea ce privește produsele regnului vegetal (52%) și produsele alimentare, dar și băuturile, tutunul (36%). Diminuarea exporturilor către țările CSI (cu aproximativ 50%) a început încă din anul 2006, urmare a embargoului impus de Federația Rusă pentru vinurile din Republica Moldova.

Piețele de desfacere ale UE ocupă aproximativ 50% din schimburile comerciale cu produse agroalimentare ale Republicii Moldova. O cotă importantă în exporturile de produse agroalimentare revine României, Germaniei, Marii Britanii, Italiei, Poloniei.

După anul 2005, exporturile spre UE, practic, s-au dublat. Un rol important l-a avut aderarea României și Bulgariei la Uniunea Europeană. Totuși unele produse agroalimentare, precum produsele alimentare, animalele vii, băuturile și tutunul, sunt exportate de preferință în țările CSI, și mai puțin pe piețele UE. Aceasta se datorează în principal incapacității de adaptare a Republicii Moldova la standardele înalte de calitate impuse de piața Uniunii Europene. Pentru unele produse (de exemplu, vinul și alte băuturi alcoolice) piața UE este foarte competitivă, ceea ce impune dificultăți de acces, inclusiv în ceea ce privește prețul și calitatea.

Importurile de produse agroalimentare observate în această perioadă la fel s-au majorat (Tab. 3). În acest context, cea mai mare pondere în importurile de produse agroalimentare în Republica Moldova o au țările Uniunii Europene (46%), urmate de țările CSI (28%). Dintre țările CSI cel mai important partener comercial al Republicii Moldova este Ucraina, urmată de Federația Rusă și Belarus. Dintre țările Uniunii Europene, principalii parteneri comerciali în importurile de produse agroalimentare sunt Germania, România, Grecia, Franța.

Evaluarea competitivității produselor agroalimentare pe piețele Uniunii Europene a fost calculată în baza indicelui Avantajelor Comerciale Relative (RTA), ca măsură a comerțului inter-industrial. Astfel, constatăm că Republica Moldova înregistrează avantaje relative în comerțul de produse agroalimentare cu UE la 7 din cele 24 grupe de produse (Tab. 4).

Cele mai înalte valori ale indicelui RTA în perioada analizată au fost înregistrate pentru categoriile de produse precum animale vii, carne și produse comestibile, băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi, plante vii și produse de floricultură; tuberculi, rădăcini și alte părți similare de plante, flori retezate și alte verdețuri decorative floricole. Valorile negative ale RTA indică asupra existenței unor dezavantaje comparate pentru o serie de produse precum zahăr și produse zaharoase, cacao și produse din cacao, grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală etc. În același timp, pe lângă aceste două tendințe se mai remarcă și valori schimbătoare ale indicelui RTA pentru un șir de produse precum cereale, semințe și

Tabelul 4. Rezultatele estimării avantajelor și dezavantajelor comerciale relative ale Republicii Moldova cu țările Uniunii Europene, 2001-2014

	2001-2007	2008-2014
01 Animale vii	51.78620866	6.282190092
02 Carne și organe comestibile	19.08259332	2871.660667
03 Pește și crustacee, moluște și alte nevertebrate acvatice	-0.57497337	-0.98494786
04 Lapte și produse lactate; ouă de păsări; miere naturală; produse comestibile de origine animală, nedenumite și necuprinse în altă parte	-0.58928849	3.34340247
05 Alte produse de origine animală, nedenumite și necuprinse în altă parte	-0.16623101	0.34718696
06 Plante vii și produse de floricultură; tuberculi, rădăcini și alte părți similare de plante, flori retezate și alte verdețuri decorative floricole	1.492600797	3.601494165
07 Legume, plante, rădăcini și tuberculi alimentari	0.029165051	6.286842008
08 Fructe comestibile și nuci; coji de citrice și de pepeni	-0.43083327	0.174915523
09 Cafea, ceai, mate și condimente	-0.33879011	-0.32332874
10 Cereale	-4.57085664	-0.47635229
11 Produse ale industriei morăritului; malț; amidon; inulină; gluten de grâu	-0.44714238	-1.29501109
12 Semințe și fructe oleaginoase; semințe și fructe diverse; plante industriale și medicinale; paie și furaje	-0.37816082	0.124288133
13 Lac; gume, rășini și alte seve și extracte vegetale	-0.08293818	3.893885982
14 Materiale pentru împletit și alte produse de origine vegetală, nedenumite și necuprinse în altă parte	-2.15333184	-4.87537426
15 Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală și produse ale disocierii lor; grăsimi alimentare prelucrate; ceară de origine animală sau vegetală	-0.3605412	-1.41773638
16 Preparate din carne, din pește sau din crustacee, moluște sau alte nevertebrate acvatice	193.6520726	290.8186896
17 Zahăr și produse zaharoase	-1.45619027	-0.91831222
18 Cacao și produse din cacao	-1.96344311	-1.29919114
19 Preparate pe bază de cereale, făinuri, amidonuri sau lapte; produse de patiserie	-0.88165338	-0.78360734
20 Preparate din legume, fructe sau din alte părți de plante	-0.17713766	0.049482127
21 Preparate alimentare diverse	-0.34896401	2.000662022
22 Băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi	4.898048704	1.800908084
23 Reziduuri și deșeuri ale industriei alimentare; nutrețuri pentru animale	0.209207109	0.933916645
24 Tutun și înlocuitori de tutun prelucrați	1.648314371	1.240952317

Sursa: calculele autorilor în baza datelor Biroului Național de Statistică

fructe oleaginoase, fructe comestibile și nuci, coji de citrice și de pepeni, lapte și produse lactate, ouă de păsări, miere naturală, produse comestibile de origine animală, nedenumite și necuprinse în altă parte, care și-au majorat avantajele comerciale relative pe piețele Uniunii Europene.

CONCLUZII

1. Ponderea exporturilor cu produse agroalimentare înregistrează valori înalte pentru Republica Moldova, aceasta specializându-se în produse precum produse vegetale, uleiuri și grăsimi animale sau vegetale, produse alimentare.

2. Conform rezultatelor obținute, putem menționa că Republica Moldova are avantaje în comerțul cu UE pentru produse precum animale vii, carne și produse comestibile, băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi, plante vii și produse de floricultură; tuberculi, rădăcini și alte părți similare de plante, flori retezate și alte verdețuri decorative floricole. În prezent, avantajele comparative ale Republicii Moldova în comerțul cu țările UE nu sunt pe deplin utilizate. Aceasta se explică prin valorile scăzute sau schimbătoare ale indicelui RTA pentru un șir de produse precum cereale, semințe și fructe oleaginoase,

fructe comestibile și nuci, coji de citrice și de pepeni, lapte și produse lactate, ouă de păsări, miere naturală.

3. Până în prezent s-a constatat o majorare în fluxurile comerciale cu UE, tendință care va fi menținută și majorată în viitorul apropiat, urmare a ratificării Acordului Aprofundat și Cuprinzător de Liber Schimb cu UE, ceea ce va permite accesarea la o piață mai largă de desfacere. Astfel, este necesară asigurarea competitivității produselor agroalimentare moldovenești prin majorarea calității și eficienței producției agricole. În acest sens se impun măsuri și reforme pentru modernizarea sectorului agroalimentar, atragerea investițiilor, oferirea programelor de sprijin producătorilor agricoli și întreprinderilor de prelucrare a producției agricole.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BALASSA, B. (1965). Trade liberalization and "revealed" comparative advantage. In: The Manchester School of comparative advantage, vol. 33(2), pp. 99-123.
2. BERGSCHMIDT, A., HARTMANN, M. (1998). Agricultural trade policies and trade relations in transition economies. IAMO Discussion Paper No 12, Halle (Saale): IAMO. 33 p. ISSN 1438-2172.
3. BOJNEC, S., FERTÖ, I. (2007). Comparative advantages in agro-food trade of Hungary, Croatia and Slovenia with the European Union. IAMO Discussion paper No 106, Halle (Saale): IAMO. 15 p. ISSN 1438-2172.
4. BOJNEC, S., HARTMANN, M. (2004). Agricultural and food trade in Central and Eastern Europe: The case of Slovenian intra-industry trade. IAMO. Discussion Paper No 65, Halle (Saale): IAMO. 32 p. ISSN 1438-2172.
5. LEVKOVYCH, I., HOCKMANN, H. (2007). Международная торговля и трансформационный процесс в агропродовольственном секторе Украины. IAMO. Discussion paper No 114, Halle (Saale): IAMO. 29 p. ISSN 1438-2172.
6. LUKA, O., LEVKOVYCH, I. (2004). Intra-industry trade in agricultural and food products: the case of Ukraine. IAMO. Discussion paper No 78, Halle (Saale): IAMO. ISSN 1438-2172.
7. VOLLRATH, T.L. (1991). A theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage. In: Weltwirtschaftliches Archiv, vol. 127(2), pp. 265-280 [accesat: 02.06.2016]. Disponibil: <http://www.jstor.org/stable/40439943>

Data prezentării articolului: 01.03.2016

Data acceptării articolului: 05.04.2016